

Bohoslužby 9. listopadu 2014

v kostele Českobratrské církve evangelické v Trutnově

(v kontextu Festivalu židovské kultury „Devět bran“ a památky tzv. říšského pogromu 1938)

text kázání: Jeremjáš 18,1-12

Slovo, které se stalo od Hospodina k Jeremjášovi: ² „Vstaň a sestup do hrnčířova domu a tam ti ohlásím svá slova.“ ³ Sestoupil jsem tedy do hrnčířova domu, právě když pracoval na hrnčířském kruhu. ⁴ Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovoval, se nepovedla. Začal znovu a udělal z ní nádobu jinou; dělal, co se mu zdálo být správné. ⁵ I stalo se ke mně slovo Hospodinovo: ⁶ „Cožpak nemohu naložit s vámi jako ten hrnčíř, dome izraelský? je výrok Hospodinův. Hle, jste v mých rukou jako hlína v rukou hrnčířových, dome izraelský.“ ⁷ Jednou promluvím proti pronárodu a proti království, že je vyvrátím, podvrátím a zničím. ⁸ Avšak odvrátí-li se onen pronárod od zla, jež páchal a proti němuž jsem mluvil, budu litovat toho, že jsem zamýšlel způsobit mu něco zlého. ⁹ Jindy promluvím o pronárodu a o království, že je vybuduji a zasadím. ¹⁰ Budou-li se však dopouštět toho, co je zlé v mých očích, a nebudou mě poslouchat, budu litovat toho, že jsem slíbil prokázat jim dobré věci. ¹¹ A nyní vyříd mužům judským a obyvatelům Jeruzaléma: Toto praví Hospodin: Hle, já připravuji proti vám zlo, to zamýšlím proti vám. Navraťte se už každý ze své zlé cesty, napravte své cesty a své skutky.“ ¹² Oni však řekli: „Zbytečné řeči. Půjdem za svými úmysly, každý z nás bude jednat podle svého zarputilého a zlého srdce.“

Milí B+S,

dnešní neděle (23. po sv. Trojici) je v církevním kalendáři **poslední**; za týden už budeme slavit advent, příchod Páně...

Už několik posledních nedělí před koncem liturgického kalendáře je docela příznačné a logicky určeno **perspektivou konce** – ne aby ukojily naši zvědavost a informovaly nás, jak to bude, až pomine „náš čas“ (a přijde „Boží věk“), nýbrž aby nás postavily pod otázku, jak na tom jsme (my, nyní, zde) pod „otázkou věčnosti“. Aby nás vystavili otázce, zda obstojíme tím, jak žijeme (taková, jací jsme – a tím, co děláme a co neděláme), při nějakém tom celkovém finálním vyhodnocení, v suverénně kritickém pohledu **od konce**... Máme za sebou další rok života. Celou roční sezónu se nám zvěstovaly základní kusy evangelia, onoho velkého příběhu o Boží přízni, jak se nám zjevila, jak se nám nabízí, jak z ní na každý den žijeme... Jak na tom tedy jsme?

Ten oddíl z proroka Jeremjáše, který jsme právě slyšeli, je (stejně jako onen úsek z evangelia Matoušova, který zde zazněl před chvílkou) **tradičním čtením církve** o těchto nedělích; tyto texty máme slyšávat v tento dušičkový čas. A myslím, že už na první poslech je slyšitelná *nejedna resonance* těchto biblických slov s *aktuálním kontextem* našich dnešních bohoslužeb, k němuž patří, že si v souvislosti s probíhajícím festivalem židovské kultury „Devět bran“ chceme připomenout tragické události z 9. a 10. listopadu 1938. – Tehdy i v tomto městě proběhl *hanebný, brutální pogrom na Židy*. – Také v tomto kontextu tedy dnes slovům proroka Jeremjáše nasloucháme...; tyto texty máme slyšávat v tento dušičkový čas.

I.

„**Vstaň! Sestup do domu hrnčířova! Tam ti dám slyšet svá slova.**“

Takovým docela konkrétním pokynem začíná onen krátký příběh, který Jeremjáš vypráví. Prorok má **vstát – a sestoupit!** To je docela paradoxní formulace: nejprve povel „vstaň!“ = **hop nahoru!** ... a hned nato „sestup!“ = **šup dolů!** To je řečeno nejspíš někomu, kdo si sedí, je usazen – a proto musí slyšet „tak ale hop, pěkně staň!“ ... a sedí si někde nahoře, někde vyvýšeně, a Bůh ho posílá kamsi dolů, kam musí ze svého bydla „sestoupit“.

A proč to? Proč má Jeremjáš „vstát ... a kamsi sestupovat“? – Protože Bůh k němu bude mluvit na určitém, konkrétním místě... Ne tam nahoře, kde si dosud seděl, ale na určeném místě tam dole, kam si má dojít... – docela konkrétně: v hrnčířově dílně; **tam** totiž bude osloven; **tam** k němu **Bůh promluví**.

My jsme se dnes shromáždili na *tomto* místě; zdánlivě samozřejmě. Toto místo, tento kostel, má ovšem (jak víte) bohatou – dost zvláštní – historii, zvláštní příběh. Postavili si ho zdejší němečtí luteráni jen o několik let později, než byla na druhém konci městského parku dostavěna synagoga, židovský „templ“. Obě tyto stavby vznikly v kontextu téhož rozkvětu města na konci 19. století. Německým luteránům tento kostel už ale dávno nepatří; jejich komunita v tomto městě už není. Kostel sice nebyl zbořen, jako synagoga, ale kdyby mohl vyprávět svůj příběh, nepochybně by nám nejednou přeběhl mráz po zádech. Dnes je městskou koncertní síní a v dobré shodě slouží kultuře i bohoslužbám. – Na tomto místě tedy dodnes zní slovo Písma (právě jsme je četli), káže se zde evangelium, ... jak si stavitelé tohoto kostela přáli. Na místě synagogy se už dávno nic takového nekoná; tam v tomto ohledu vládne mlčení; Tóru už tam nikdo nepředčítává, slova Jeremjášova tam nezazní, jak je rok dlouhý. – K naší odpovědnosti patří i to, abychom si to připomínali, abychom toto násilné umlčení prolamovali hlasitou památkou; abychom pěstovali kolektivní paměť, a hlásili se k tomu, že příběh tohoto města a příběh jeho náboženských obcí je jedním příběhem, společným dědictvím, společnou cestou... Tuto kolektivní paměť můžeme pěstovat – a snažíme se pěstovat – jak bohoslužbami, tak kulturou, hudbou, festivalem...

>>> Mimochodem, víte, který oddíl Písma by včera zazněl jako hlavní čtení ve zdejší synagoze, kdyby stála a kdyby se v ní konaly bohoslužby? Podle aškenázkého ritu by se z Tóry předčítal oddíl *wajjera*: příběh z knihy Genesis o tom, jak se Abraham přimlouvá u Hospodina za hříšné obyvatele města Sodomy, jejichž zlé činy už už volají do nebes a zasluhují Boží soud; ... příběh o tom, jak Abraham Hospodina přemlouvá ke slitování, k trpělivosti – o tom, jak potom sami Boží poslové (Bůh sám v postavách dvou vyslanců), když přijde do města jako host, je ze strany „mužů toho města“ vystaven brutálnímu násilí, výslovné hrozbě znásilnění, lynče... smrti... V trutnovské synagoze se však už Tóra dávno nepředčítá. Ovšem tyto příběhy Písma by neměly mlčet; je třeba nacházet nové způsoby, jak jim dát zaznít a jak se jimi dát oslovit... Jsou to příběhy o nás.

II.

A Jeremjáš šel do hrnčířova domu... – **a hle:** uviděl ho tam při práci, jak na kruhu formuje své zboží. Když se nádoba nepovedla, když se zkazila, tak hlínu vrátil na hromádku, znovu prohnětl a udělal nádobu jinou – dobrou; takovou, jakou chtěl...

>> **A to je celé, přátelé...** – >> „*Kdo má uši k slyšení slyš*“ – dodali by na tomto místě někteří, aby místo výmluvné odmlky jasně laskavým posluchačům naznačili, že pointa už byla... – <<

V Jeremjášově knize je celá řada takovýchto **minipříběhů**. Jsou to vlastně **podobenství** – výmluvné obrazy, symbolická konání; podobně jako Ježíšova podobenství v evangeliích; často však spíše podobenství zahraná jako dramatické scénky než vyprávěná jako příběhy. Účinek je ale stejný: odehraje se nebo zazní krátký příběh, a v jádru věci by každému mělo být jasné, oč běží.

Ovšem, někdy je připojen ještě **komentář**, vysvětlení, rozřikání; jakýsi *bonus*. – To abychom se nemohli vymlouvat, že jsme to nepochopili, že nám to nedošlo... Tak tomu bývá jak v prorockých textech, tak v evangeliích, kde svá podobenství vypráví – a někdy také komentuje, vysvětluje – Ježíš.

K proroku Jeremjášovi v té hrnčířově dílně promluví tímto způsobem sám Hospodin a skrze proroka svému lidu (své církvi) vzkáže malé kázáníčko:

*Hle, tak jako je hlína v rukách hrnčíře,
tak jste vy v ruce mé – dome Izraelský! – je výrok Hospodinův... (v. 6)*

Jednoznačné, konkrétní slovo. Metafora je vysvětlena, prvky obrazného přirovnání jasně identifikovány; nikdo nemůže říct, že neví, o čem o kom to je: **řeč je o vás, mi posluchači**. Ten názorný příběh s hrnčířem, který napravuje své dílo, ... a protože chce mít krásné nádoby, hlínu třeba několikrát přehněte, zhodnotí a znovu zformuje... to je **příběh o nás**, přátelé... – to je **obraz Božího lidu, obraz Božího vedení**:

Hle, tak jako je hlína v rukách hrnčíře, tak jste vy v ruce mé...

– říká Bůh těm, kdo se k němu hlásí.

III.

„**Být v Boží ruce...**; být v Božích rukou...“ – s těmito slovy si obvykle spojujeme **obraz bezpečí**, ochranu, dobré a vlídné zacházení. **Teplé dlaně hodného, laskavého dědečka...** – To není špatná asociace, to není nesprávně; jenom to ale není celé, je to jen jeden z aspektů. Jistě, v situaci nouze a úzkosti (nebo na základě zkušenosti nouze, ohrožení, z něhož jsem byl zachráněn) je možné vděčně zpívat: „*Někdo mne vede za ruku, když bojím se jít tmou; to je ten, který o mně ví, který je na mě laskavý...*“ (píseň 176). – Zajisté najdeme v Bibli řadu textů, které tuto polohu víry, tuto „strunu“ vyznání vyjadřují – a je moc dobře, že tomu tak je. Ale náš dnešní text mluví o „**Boží ruce**“ **jinak!**

K představě, že „jsme v Boží ruce“ totiž patří i to, že **ta ruka je mocná a svrchovaná**. – Proto je pro nás dobré, proto je pro nás útěchou být v této ruce – protože ona je dost silná proti *všem* nepřátelům, proti *všemu* ohrožení, proti i té poslední záhubě. Avšak: je-li mocná a kritická vůči nepřátelům, je stejně mocná a kritická i nad námi! – To je důraz, zaznívá silně právě v řadě výroků Jeremjáše – a také v našem textu: **jsme jako hlína v ruce hrnčíře**.

A hrnčíř je přece zcela **svrchovaný tvůrce**; ze své hlíny formuje, co chce ... a pokud to není nějaký „patla“, ale „mistr“, tak mu pochopitelně není jedno, co mu z hlíny vzejde; **chce dobré dílo...** Hned v první kapitole Bible se vypráví, jak Bůh tvoří ... a každý den nakonec přehlídí, co udělal; na konci každého dne spokojeně hodnotí „**dobré, dobré...**“; a poslední den, když vidí všechno, co stvořil (v celkovém pohledu od konce), finálně vyhodnocuje: „**dobré, velmi dobré...**“ (Gn 1,31). >> **Tomu tvůrci, o němž je tu řeč, na jeho díle hodně, hodně záleží...** –

Prorok Jeremjáš si dává pozor a formuluje velice pečlivě. Vyhne se **ošidné myšlence**, že hrnčír při práci sám občas něco taky zkazí – říká výslovně a trochu šroubovaně: „**i zkazila se ta nádoba, co dělal.**“ Tedy v té hlíně se to zkazilo. – To přirovnání, to podobenství tady rozehrává novou strunu; ten mistr hrnčír zas není tak úplně svrchovaný, on to nemá na 100% jen ve své ruce – záleží taky na hlíně; tedy alespoň v negativním smyslu... A my snad rozumíme, jde přece o podobenství: člověk se zkazil; to my nejsme tím dobrým dílem v ruce Boží, jakým on nás chce mít. > – O tom je řeč! („**Jako** hlína v ruce hrnčíře, **tak jste vy** v ruce mé...“).

Bůh (jako hrnčír) chce mít dobré dílo; **dobry lid v tomto světě.**

Dokonce i tam, kde se to zkazí, pracuje k nápravě; nevyhazuje hlínu, ale formuje znovu, tvoří znovu; znovu se s tím piplá ... aby dílo nakonec bylo dobré; takové, jaké chtěl... –

Q: Proč nám to prorok Jeremjáš říká? >> Aby nás tím obrazem hrnčíře **inspiroval**, ... ba, zcela přímo **vyzval k nápravě** – k „obrácení“ a „dobrému konání“. Celá ta řeč, která vysvětluje onen obraz o hrnčír, totiž nakonec ústí **do varování a výzvy** (do dvou imperativů):

– *Toto praví Hospodin:*

„Hle – já s vámi hodlám naložit jako hrnčír...“

Obraťte se každý od své zlé cesty života

a konejte dobro na svých cestách, ve svém konání!“ (v. 11b-f)

Být „v boží ruce“ očividně *neznamená*, že si mohu dělat, co chci. Boží svrchovanost, kterou vyjadřuje obraz hrnčíře, znamená, že jsme vystaveni jeho hodnocení – pod jeho „finální kontrolou kvality“, pod jeho soudem... Tak, jak to vyjadřuje také ono podobenství Ježíšovo, které jsme četli z Matoušova evangelia – to podobenství **o pastýři**, který třídí „ovce od kozlů“; rozumějme, to je také obraz (podobenství) **o soudci posledního času** (o tom dobrém králi nebeského království), který finálně hodnotí a odlišuje spravedlivé od těch, kteří život druhých učinili prokletím; každému určuje příslušnou perspektivu. – To jsou ony důležité motivy, kvůli kterým tyto oddíly Písma máme tradičně číst právě v závěru církevního roku (smím-li to tak říci: v „době dušičkové“). Zaznívá zde **nepřeslechnutelné memento**.

IV.

Na rozdíl od onoho podobenství o pastýři, který v jediném kole posuzování rozhoduje, kdo patří mezi ovce a kdo mezi kozly, podává Jeremjáš věci komplikovanější: zdůrazňuje **možnost obratu, možnost nápravy**, možnost dobrého konce pro nás, jakkoli už zaznělo závěrečné kritické vyhodnocení.

> Ano, Bůh třeba už i **vyhlásil soud**, už zazněl spravedlivý ortel – avšak hle, prorok líčí, že když se ti hříšníci odvrátili od své zlé cesty a konali dobré, tu se ten Bůh, o němž tu Jeremjáš svědčí (o jehož dobré ruce mluvíme), **zarazí** >>považte!<< „**on lituje svého rozhodnutí**“ **a neučiní** to, co zamýšlel: – jeho soud (trest) na ty napravující se hříšníky nakonec nedolehne...

A platí to i obráceně: **Tam**, kde Bůh svému lidu **strojí dobro**, buduje jej jak krásný dům a pečuje o něj jak o vzácnou květinu, ale člověk koná zlo a ten dobrý potenciál zužitkuje ke zlému ... tak tam Bůh samozřejmě **lituje toho dobrého**, co obmyslel a co dosud činil... **a přestane s tím.**

>> **Takto Jeremjáš zvěstuje**; takto oslovuje své posluchače. Jakoby před nás kladl dvě možnosti, dvě cesty, a říkal: tak si vyberte! Dělejte, jak umíte. Jenže je jasné, že nejde o volbu dvou rovnocenných možností – **cesta dobrá** je jen jedna z nich. A prorok volá, vyzývá k obratu, **k návratu na ni...**

Jak už jsme slyšeli: Celá ta řeč, která vysvětluje onen obraz hrnčíře, ústí do přímé a jasné **výzvy k obrácení**, do naléhavého volání k nápravě, ke konání dobrého... Ještě je čas; ještě je šance. Pohlédneme-li na své životy „od konce“, v „perspektivě věčnosti“, tak sice jsme pod soudem, je jasné, že nekonáme, co máme – ale ještě lze tu naši „cestu zlou“ napravit a „konat dobré“. **Ještě je čas se obrátit...**

~FIN (!): Tady, takto by mohl náš oddíl skončit. – Vyzněl by jako **přímá výzva k nápravě**. Nebylo by to ani špatné, ani nemístné, ani neobvyklé. Řada biblických oddílů takto končí. Jako zvěst poslední neděle na konci kalendáře, jako oslovení komunity Božího lidu pod krátkí se perspektivou „přicházející věčnosti“ (blízkosti konce), by se to dobře hodilo...

V.

– Ale on to ještě *není konec* našeho čtení. Je tu *ještě jeden verš* – *jiný závěr*, **jiné finále** – vyústění jako ledová sprcha ... či spíše **jako facka**. Je slyšet hlasitá odpověď těch, které se prorok snažil oslovit; jeho posluchači řekli:

„Ale kuš! – My přece budeme chodit podle svých záměrů...“

a každý budeme jednat podle zarputilosti svého zlého srdce!“ (v. 12)

To není jen odmítnutí; to je otevřený výsměch, **posměch!**

Už to citoslovce na začátku věty je hodně silné – žádný z českých překladů Bible si netroufá použít nějaký jaderný funkční ekvivalent; přece jen, tyto texty se čítávají při bohoslužbách a ne někde na fotbalové tribuně mezi prostorečkými hulváty...

Ale ten posměch, s nímž se Jeremjáš (Hospodinův prorok, posel) na konci svého kázání setkává, má právě takový charakter. Ti, které se snažil oslovit, **takto mluví**. Berou si do úst některá z právě vyřčených slov, překrucují je a tropí si z proroka šašky. – Přitom ale (jakoby kouzlem nechtěného) sami na sebe říkají, v čem je jejich problém a proč v perspektivě Božího posouzení (v ruce Boží) nemohou obstát: *„každý budeme jednat podle svého – budeme konat podle zarputilosti svého zlého srdce“...*

Vzácně upřímná slova. To je na dřev odhalený autentický lidský postoj; **takoví jsme**. My totiž (pokud zrovna nejsme na dně a nepošilháváme po nějakém zachránci) **nechceme být v Boží ruce**. My chceme být sami sví; **autonomní, dospělí lidé**: – sami se rozhodovat a jednat tak, jak sami uznáme za dobré; a tak se i hodnotit. Nejsme přece nějaká „hlína v ruku hrnčíře“; nejsme přece nějaké hloupé „ovce“, co potřebují pastýře. Ano (chcete-li), jsme jako kozlové – máme svou hlavu. Nikdo nám přece nebude kázat, jak máme žít a co máme dělat... My chceme konat podle svého, jak sami uvážíme a jak sami chceme... (= „podle svého srdce“, řečeno biblicky).

FIN: >> **Toto** je (milí přátelé) **závěr** našeho dnešního čtení z Jeremjášovy knihy; **tato** odpověď, toto vyznání...

To ale ani zdaleka neznamená, že ti, kdo takto mluví, mají poslední slovo! ... že to tak vskutku jest v oné perspektivě věčnosti, při finálním vyhodnocení. Finále příběhu, který Bible vypráví, vyznívá nakonec jinak – on ten **poslední soud onoho trpělivého, kreativního Hrnčíře** neprobíhá podle toho, co by rádo *naše* srdce... nýbrž **podle jeho usouzení** (naštěstí!).

Jakoby se nám tu **nakonec** opět vracela ona volba mezi dvěma cestami – **perspektiva dvou cest**: konat dobré či konat zlé. Je nám vylíčeno docela barvitě, výmluvnými příklady, jak to dopadá s těmi, kdo se dají pozvat a vést *po cestě dobré*, a jak s těmi, kdo jdou *svoji* cestou. **Není jedno, jak jednáme**; každá ta cesta vede jinam. **A záleží vždy znovu na každém kroku – až do konce**. Zlou cestu je možné opustit ... a také z dobré cesty lze sejít...

>>> Myslím, že **není špatné ke konci roku pohlédnout na svou životní pouť takto „od konce“**; nahlédnout, jak to s námi vypadá ze zorného úhlu „věčnosti“. Je to **inspirativní**; – podnětné, nikoli veselé. Nadějí a posilou nám může být, že ještě máme čas: **být v Boží ruce a podle toho konat...**

Tak tedy podle toho žijme, konejme, krácejme... Pak se zajisté budeme moci těšit i na ten *advent Páně*, jemuž jdeme vstříc... אמן

**>> Zpívejme společně modlitbu J. A. Komenského,
kterou máme v EZ pod č. 690.**